LIMBA ROMÎNĂ ACTUALĂ

DE

ACAD. IORGU IORDAN

Printre alte efecte binefăcătoare pe care le-a avut asupra disciplinei noastre lucrarea lui I. V. Stalin « Marxismul şi problemele lingvisticii », trebuie considerată, în primul rînd, importanţa mare acordată studiului limbii contemporane. Iată ce spune acad. V. V. Vinogradov în articolul « Conţinutul şi sarcinile cursurilor disciplinelor lingvistice în lumina lucrărilor lui I. V. Stalin despre lingvistică: « Nu încape îndoială că obiectul central al ciclului lingvistic rus este cursul de limbă contemporană. Numai el dă un tablou complet ai sistemului limbii. Importanţa lui teoretică, metodică şi practică este uriaşă. De aceea în universităţile şi în institutele pedagogice din republicile naţionale învăţămîntul filologic al studentului în facultăţile de limbă şi literatură rusă trebuie să înceapă tocmai cu acest curs. Iar de la acest curs, ca de la un centru, ca de la soarele sistemului de învăţămînt lingvistic, trebuie să pornească razele în toate părţile: spre limba veche slavă şi gramatica istorică a limbii ruse, spre dialectologia rusă şi spre istoria limbii literare ruse. Această ordine a disciplinelor lingvistice ale ciclului rus ar trebui să corespundă şi cu studiul limbii naţionale materne. Cursul de limbă contemporană trebuie să fie baza normală a însuşirii profunde şi active a altor discipline ale ciclului lingvistic rus ».

Motivele pentru care cursul de limbă contemporană este pus la baza tuturor disciplinelor avînd drept obiect de studiu limba naţională sînt prezentate de acad. Vinogradov în următorul pasaj al articolului citat: « Astfel în procesul însuşirii acestui curs, filologul rusist adînceşte, pentru prima dată, viaţa şi mişcarea limbii ruse contemporane vii, legînd procesele active ale dezvoltării şi pe tărîmul lexicului şi formării cuvintelor cu construirea societăţii socialiste sovietice, cu schimbarea sistemului de producţie, cu reorganizarea

BDD-A10236 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:34 UTC)

hnicii, industriei, agriculturii, cu formarea unei intelectualităţi sovietice ɔpulare, cu trecerea treptată a poporului sovietic de la socialism la comunism. e aici decurge principiul general de alcătuire a cursului de limbă rusă contem-ɔrană. Şi anume: e vorba de un curs metodologic sau « teoretic », cum sînt ımite uneori cursurile lingvistice descriptive, care tind să dea o imagine mpletă despre toate laturile sistemului unei limbi. Deci important este nu lşugul materialului pînă în cele mai mici amănunte, pînă la toate aşa numitele cepţii, ci volumul generalizărilor, înţelegerea marxistă a proceselor fonetice, amaticale şi lexicale ale limbii ruse contemporane, analiza categoriilor ei tive principale ».

Aprecierile acad. Vinogradov sînt perfect valabile şi cu privire la studiul nbii romîne contemporane. Faptul că Uniunea Sovietică se găseşte într-un ıdiu de dezvoltare economică, politică şi culturală mult mai avansat decît ra noastră nu constituie o piedică în aplicarea la limba romînă a principiilor ɔretice expuse mai sus. Aş spune, mai degrabă, dimpotrivă. Noi avem mai are nevoie să cunoaştem aprofundat şi ştiinţific această armă de luptă şi dezvoltare care este limba în general şi limba contemporană în special, în tualele condiţii de viaţă, cînd clasa noastră muncitoare construieşte, împreună aliata ei, ţărănimea muncitoare, bazele socialismului. Cu deosebire în acest ɔment hotărîtor limba noastră naţională, sub aspectul ei actual, trebuie să ezească interesul nu numai al specialiştilor şi al profesorilor de limba romînă, şi al tuturor oamenilor cu munci de răspundere în revoluţia culturală care se oduce sub ochii noştri. Acest interes urmează să se îndrepteze, în primul ıd, spre cultivarea limbii, spre îmbunătăţirea şi perfecţionarea ei, tocmai ntru ca ea să poată deveni cu adevărat un instrument desăvîrşit în lupta transformare din temelii a societăţii romîneşti.

Studiul aspectului contemporan al unei limbi ajută, cum spune acad. nogradov, la cunoaşterea integrală a sistemului ei, prin faptul că, dat fiind carac-ul istoric al limbajului omenesc, cercetarea stărilor actuale implică luarea consideraţie a stărilor anterioare, care le stau la bază şi fără cunoaşterea cărora e imposibilă înţelegerea justă a celor de astăzi. În felul acesta izbutim să ezentăm sistemul limbii şi aşa cum se înfăţişează el în momentul de faţă, r şi în dezvoltarea lui istorică, chiar dacă, prin forţa împrejurărilor, greu-ea cercetării noastre cade, trebuie să cadă, pe aspectul contemporan limbii.

În sfîrşit, urmărind mişcarea vie a limbii, care se desfăşoară sub ochii ştri, putem înţelege mai bine cum se produc schimbările lingvistice, ce ım apucă şi în ce chip se vor dezvolta în viitor inovaţiile, care, cînd cores-nd sistemului limbii, au şansa să se realizeze pînă la capăt, să se genera-eze. Dezvoltarea lentă, pe cale de evoluţie, a limbii, dovedită istoriceşte, ne ne în situaţia de a descoperi tendinţele ei, începuturile de schimbare a unor ɔte, apariţia elementelor noii calităţi şi, o dată cu aceasta, posibilitatea ca

BDD-A10236 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:34 UTC)

treptat, treptat « noul » să înlăture « vechiul », sau, spus altfel, ca tendința să devină pentru totdeauna sau pentru o bucată de vreme o lege internă de dezvoltare.

Știința adevărată, întemeiată pe concepția marxist-leninistă, nu se limitează la descoperirea legilor care dirijează fenomenele din natură și din societate la un moment dat. Ea trebuie să încerce a prevedea sau măcar a întrevedea dezvoltarea ulterioară a fenomenelor, așa cum o indică începuturile de transformare care se ivesc în domeniul de activitate respectiv. Studiul limbii contemporane ne permite, cum am spus deja, să fim adevărați oameni de știință și în acest sens, fiindcă ne pune în situația de a asista oarecum la desfășurarea faptelor, de a le putea observa și înțelege, de a le urmări evoluția.

★

Prin felul cum se prezintă, limba romînă actuală confirmă pe deplin teza stalinistă privitoare la dezvoltarea lentă a limbii. De la eliberarea țării noastre de către armata sovietică au trecut zece ani încheiați, iar de la instaurarea regimului de democrație populară aproape șapte ani. În acest timp au avut și continuă să aibă loc în viața poporului nostru profunde transformări, asupra cărora nu socot necesar să ne oprim aici. Și totuși limba romînă este aceeași ca mai înainte, deși transformările de ordin social-economic, politic și cultural n-au rămas fără efect asupra ei. A fost puternic atins, iarăși potrivit învățăturii staliniste despre limbă, vocabularul, și anume partea lui schimbătoare, care este legată nemijlocit de producție sub toate aspectele acesteia. Celelalte laturi ale limbii se păstrează neschimbate, așa cum le cunoaștem nu numai din epoca anterioară lui 23 August 1944, ci și de mai înainte. Iată ceea ce intenționez să dovedesc, foarte sumar, se înțelege, în paginile ce urmează.

Vocabularul propriu-zis pe de o parte a suferit pierderi, pe de alta, și mai ales, s-a îmbogățit cu un număr mare de cuvinte și sensuri noi. Au dispărut termenii legați de vechea orînduire social-economică și politică, precum *plasă*, *județ*, *primar*, *consiliu comunal*, *prefect*, *consiliu județean*, *pretor*, *parlament*, *camera deputaților*, *senat*, *școală primară*, *școală secundară*, *Ministerul Instrucțiunii Publice* (sau *al Educației Naționale*, *al Culturii Naționale*), *docent*, *profesor agregat*, *ministru subsecretar de stat*, *secretar general* etc.

Nu este întîmplător faptul că această listă cuprinde numai cuvinte aparținînd terminologiei politice și celei administrative (în sens larg). Aceste domenii de activitate n-au fost mai puternic atinse decît altele de prefacerile adînci produse în viața poporului nostru, dar, datorită caracterului oficial, și de aceea mai ușor supus schimbărilor, al terminologiei respective, înlăturarea cuvintelor legate de vechea organizație politico-administrativă s-a putut face dintr-o dată și definitiv. Locul lor l-au luat termenii corespunzători conținutului nou apărut în urma reformelor înfăptuite de regimul nostru democrat-popular: *raion*, *regiune*, *sfat popular (raional, regional)*, *președinte al comitetului*

BDD-A10236 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:34 UTC)

executiv al sfatului popular, *Marea Adunare Națională*, *învățămînt elementar (ciclul I, ciclul II)*, *învățămînt mediu*, *Ministerul Învățămîntului*, *locțiitor al ministrului* (la început *ministru-adjunct*) etc. Nici unul dintre cuvintele enumerate nu este, considerat în el însuși și izolat, un element lexical nou, întrucît toate existau deja în limba noastră. Nou este înțelesul pe care l-au dobîndit, și, la unele dintre ele, este nouă în același timp îmbinarea lor sintactică, impusă de conținutul complex al noțiunii în discuție. De cele mai multe ori avem a face cu calcuri lingvistice după limba rusă: însușindu-și experiența primului stat socialist din lume, regimul nostru, prin reprezentanții lui autorizați, a folosit mijloacele lexicale și gramaticale vechi ale limbii pentru a reda conținutul nou luat din organizația politico-administrativă a Uniunii Sovietice.

Vocabularul romînesc contemporan a suferit și altfel de pierderi, asupra cărora trebuie să mă opresc un moment. Este vorba mai întîi de cuvinte în legătură cu relațiile sociale, cu apartenența oamenilor la o anumită categorie socială și cu raporturile dintre categoriile sociale. Aici situația se prezintă foarte diferit, pentru motivul că intervine psihologia de clasă, care se modifică, în general, destul de greu, chiar atunci cînd oamenii depun eforturi sincere și susținute pentru înlăturarea rămășițelor vechii ideologii. Cu atît mai greu au loc schimbări de această natură în faza de trecere de la orînduirea burgheză (în cazul nostru, burghezo-moșierească) la orînduirea socialistă, fază care se caracterizează printr-o aprigă luptă între vechi și nou. Cred că n-a dispărut definitiv sau măcar aproape definitiv nici unul dintre termenii de adresare folosiți în relațiile sociale zilnice. Dacă foarte mulți oameni, aparținînd tuturor categoriilor sociale, întrebuințează regulat și în orice împrejurare cuvintele *tovarăș* și *tovarășă* în locul lui *domn* și *doamnă*, acestea din urmă continuă să se bucure de o largă răspîndire, cîteodată chiar în vorbirea membrilor de partid (și nu numai la adresa nemembrilor !). Este drept că *domn* și *doamnă* au căpătat deja o nuanță mai mult ori mai puțin peiorativă, care însemnează începutul unei serioase zdruncinări a existenței lor în sistemul lexical contemporan, dar pînă la o eliminare totală din vocabularul activ va mai trece vreme destul de îndelungată. În schimb, *boier* și *cocoană*, mult mai puternic colorați din punct de vedere politic, fără a fi dispărut din limba actuală, sînt simțiți și de către oamenii atașați regimului nostru democrat-popular și de către dușmanii acestuia ca ironici, adesea batjocoritori, ceea ce constituie semnul indelebil al grabnicei lor treceri în vocabularul pasiv al limbii.

Dacă ne referim acum la activitatea economică, constatăm o situație deosebită în ce privește disparițiile de cuvinte. Termenii tehnici sînt mult mai rezistenți decît cei politico-administrativi (și decît cei culturali în general), din cauză că uneltele și metodele folosite în producție sînt, de obicei, perfecționate, iar nu înlocuite prin altele absolut noi. Se înțelege că apar numeroase mașini, aparate etc. necunoscute mai înainte, tot așa cum apar procedee noi, dar apariția lor, împreună cu terminologia respectivă, nu duce totdeauna

BDD-A10236 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:34 UTC)

la înlăturarea celor vechi. Aşa se explică faptul că în domeniul producţiei industriale şi al celei agricole dispariţiile lexicale sînt relativ puţine. În schimb, constatăm o înmulţire mereu crescîndă a termenilor corespunzători invenţiilor şi inovaţiilor de tot felul.

Dat fiind că regimul nostru de democraţie populară se conduce, în toate ramurile de activitate, după experienţa îndelungată şi verificată prin practică a U.R.S.S., marea majoritate a termenilor tehnici ne vin, o dată cu obiectele şi noţiunile respective, din ţara socialismului biruitor. Sînt de origine rusească, între altele, *agregat*, *calculaţie*, *combină*, *cultivaţie*, *excavator*, *iaroviza(re)*, *instructaj*, *magistrală*, *marşrută* (şi *marşrutiza*, *-re*) *radiofica(re)*, *stahanovist* (cu schimbare de sufix) etc.

Foarte numeroase sînt calcurile lingvistice: conţinutul nou este exprimat printr-un cuvînt vechi, care îşi modifică sensul după al cuvîntului rusesc corespunzător, parţial sinonim cu cel românesc. Fenomenul găseşte un sprijin puternic în faptul că de multe ori cele două cuvinte au acelaşi aspect fonetic (sau unul foarte asemănător), datorită originii lor comune (sînt împrumuturi latino-romanice atît în ruseşte, cît şi în româneşte). Mare este numărul calcurilor lingvistice mai cu seamă în domeniul ideologic-politic. Iată lista unora dintre cele mai răspîndite sau mai interesante: *activ (de partid, de autori* etc.), *avangardă (P.M.R. este avangarda clasei muncitoare din ţara noastră)*, *brigadă* (şi *brigadier)*, *cadre* (şi sing. *cadru: un cadru didactic)*, *colectiv (de traducători, de catedră* etc.), *combinat*, *critică* (şi *autocritică)*, *front (ideologic* etc.), *hegemon*, *inovaţie* (şi *inovator)*, *lacheu (social-democraţii de dreapta sînt lacheii imperialiştilor)*, *lagăr*, *linie (justă* etc.), *miliţie*, *mobiliza*, *normă (de muncă*, *progresivă* etc.), *pionier*, *populariza*, *principial* (şi *principialitate)*, *raţionaliza(tor) (a raţionaliza producţia)*, *sectar (a lucra sectar)*, *stipendiat*, *teză*, *tip (intelectualitate de tip nou)* etc.

Numeroase sînt şi traducerile propriu-zise ale cuvintelor şi formulelor ruseşti care exprimă conţinuturi apărute în viaţa nouă a ţării noastre: *ascuţi (se ascut contradicţiile, ascuţirea luptei de clasă)*, *cincinal (plan cincinal)*, *colţ (colţul roşu)*, *cotitură*, *curea de transmisiune (între partid şi mase)*, *detaşament (de avangardă)*, *elibera (dintr-o funcţie)*, *gazetă de perete*, *gospodărie agricolă colectivă*, *gospodărie agricolă de stat*, *întovărăşire agricolă*, *larg (masele largi populare)*, *nivel (ideologic*, *profesional)*, *prelucra*, *ridica (a ridica nivelul politic)*, *rupe (a rupe teoria de practică*, *a se rupe de mase)*, *sarcină*, *simplu (oamenii simpli din lumea întreagă luptă pentru pace)*, *socotitor (al unei gospodării agricole colective)*, *vigilenţă*, *vîrf (vîrfurile burgheziei)* etc.

Îmbogăţirea lexicului limbii române actuale se face şi prin mijloacele ei proprii, cum este, înainte de toate, derivarea cu ajutorul sufixelor. Foarte productiv se dovedeşte a fi sufixul substantival-adjectival *-ist*, căruia, la substantivele cu sens abstract, îi corespunde *-ism*, iar la verbe *-iza*. Aceste trei sufixe, strîns legate între ele atît ca origine, cît şi ca semnificaţie, cum probează existenţa

BDD-A10236 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:34 UTC)

foarte frecventă a unei trinități de derivate având aceeași temă (*comunist*, *comunism* și *comuniza*; *umanist*, *umanism* și *umaniza* etc.), erau productive și înainte de 23 August 1944, grație nevoii de a crea cuvinte noi menite să arate atitudinea oamenilor față de o doctrină politică, literară etc., respectiv să desemneze doctrina însăși și realizarea ei sub forma unei acțiuni. Deoarece ele există și în rusește, productivitatea lor a crescut mult sub influența limbii ruse. Numeroase sînt cu deosebire derivatele în *-ist*, a căror necesitate se simte puternic în domeniul activității economice, unde ele desemnează pe muncitorii calificați în diversele ramuri de producție. De exemplu: *aeromodelist*, *dragalinist*, *excavatorist*, *filaturist*, *furnalist*, *laminorist*, *macaragist*, *motorist*, *screperist*, *turlist*[1] etc. Cf. și derivatele de la grupuri sintactice: *cincisutist* « mecanic de locomotivă care parcurge cîte 500 km zilnic » și *sutamiist* « șofer care circulă 100.000 km fără să facă mașinii reparații radicale ». Derivate de acest fel apar, cum este de așteptat, și în limbajul ideologic-politic, care cunoaște uneori traduceri ale cuvintelor rusești corespunzătoare formate în același mod: *atomist* « partizan al războiului atomic », *carierist* (și *carierism*), *codist* (și *codism*, după rus. *hvostist*, resp. *hvostizm*), *comsomolist* (după rus. *komsomolet*), *familiarist* (și *familiarism*), *împăciuitorist* (și *împăciuitorism*, după rus. *primirenet*), *lichidatorist* (și *lichidatorism*), *obiectivist* (și *obiectivism*), *vedetist* (și *vedetism*) etc.

Importanță deosebită, din punct de vedere teoretic, prezintă două procedee de formare a cuvintelor aproape total necunoscute înainte de 23 August 1944. Este vorba de folosirea ca punct de plecare pentru creația nouă într-un caz a inițialelor, iar în celălalt a primelor silabe din cuvintele care alcătuiesc denumirea unei organizații de masă, a unei instituții, a unei întreprinderi etc. La început de tot am avut, pentru prima situație, pe *C.F.R.* (= *Căile ferate romîne*), citit « cefere » (și articulat: « cefereul », « a cefereului » etc.), și *P.T.T.* (= Poșta, Telegraful, Telefoanele), citit « petete » (articulat: « peteteul » etc.), care (mai ales cel dintîi) s-au impus în vorbirea curentă, iar pentru a doua, probabil pe *Laromet* (= Laminoare rom. metale) și, poate, alte cîteva[2].

Astăzi asemenea formații sînt în număr mare și tind să se înmulțească, datorită modelelor rusești, care găsesc în creațiile mai vechi, foarte puține, e adevărat, dar intrate (parte dintre ele) în vorbirea curentă, un sprijin puternic. La aceasta se adaugă nevoia de a evita folosirea întregii titulaturi, prea lungă

---

[1] Unele se vor fi întrebuințat, probabil, și înainte de 23 August 1944.

[2] Mă exprim în felul acesta, fiindcă n-am putut verifica dacă și în ce măsură presupunerea, pe care mi-au sugerat-o alții, corespunde realității. În « Lista abonaților Societății de Telefoane » (iunie 1947) găsesc numeroase formații aparent asemănătoare (*Alfaro*, *Farcom*, *Minimax*, *Publicom*, *Raleco*, *Sartem*, *Socomar* ș. a.), dar nu știu nici cînd anume, nici cum au luat ele naștere.

BDD-A10236 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:34 UTC)

şi de aceea incomodă pentru o comunicare mai rapidă, impusă de necesităţi obiective. Dintre numeroasele exemple cunoscute oricărui cetăţean al patriei noastre amintesc, din prima categorie, pe *R.P.R.*, *U.R.S.S.*, *P.M.R.*, *U.T.M.*, *S.M.T.*, *C.C.S.*, iar din a doua, pe *Sovrom* (*-Petrol*, *-Transport* etc.), *Aprozar*, *Comcar*, *Centrofarm*, *Goscol*, *Gostat*.

Interesant, cu privire la abreviaţiile de felul lui *R.P.R.* etc., este faptul că, atunci cînd avem a face cu o organizaţie politică sau profesională, ele servesc la derivarea, cu ajutorul sufixului *-ist*, a unor substantive care desemnează pe membrii organizaţiei respective: *pemerist*, *utemist* etc. Şi aici începuturile datează de mult, cum dovedeşte, înainte de toate, *ceferist*, simţit aşa de puternic ca un cuvînt «calificativ» din punct de vedere profesional, încît pe vremuri se vorbea, ba chiar se şi scria despre ceferiştii... francezi (sau englezi).

Şi mai mare interes lingvistic prezintă formaţiile de al doilea tip, pentru motivul că unele au devenit sau sînt pe cale să devină elemente lexicale propriu-zise, cuvinte ale vocabularului curent. Este cazul lui *sovrom* şi *aprozar*, care sînt tratate ca nişte adevărate substantive în sensul că se articulează, au formă de plural şi se declină: *sovromul (din localitatea cutare)*, *două sovromuri (activitatea sovromurilor)*, *aprozarul nr.* 5 *(din raionul Gh. Gheorghiu-Dej)* etc. Dacă sistemul aici în discuţie se dezvoltă, limba noastră va putea ajunge în posesia unui mod de formare a cuvintelor nu numai total necunoscut mai înainte, ci şi, aparent, nepotrivit cu sistemul ei lingvistic.

Trebuie arătat totuşi că poziţia multora dintre creaţiile de ambele tipuri este şubredă, şi de aceea ele pot dispărea tot aşa de repede cum au apărut. Dacă, de pildă, se schimbă titulatura organizaţiei, instituţiei etc., prin forţa lucrurilor trebuie să se schimbe şi abrevaţia care o reprezintă. Astfel *C.G.M.-ul* (= Confederaţia Generală a Muncii) a făcut loc *C.C.S.-ului* (= Consiliul Central al Sindicatelor), după cum *U.F.A.R.-ul* (= Uniunea Femeilor Antifasciste din Romînia) a fost înlocuit prin *U.F.D.R.* (= Uniunea Femeilor Democrate din Romînia), dispărut şi el în urma schimbărilor produse în organizaţia de masă a femeilor din ţara noastră. În ce priveşte formaţiile din a doua categorie, situaţia se prezintă oarecum la fel, în sensul că şi aici ne întîmpină şovăiri, deşi, în parte, de altă natură. Mai întîi, unele dintre ele nu s-au bucurat şi nu se bucură de o răspîndire mai largă. Este cazul lui *gostat* (= gospodărie agricolă de stat) şi a lui *goscol* (= gospodărie agricolă colectivă), care, spre deosebire de *sovrom* sau de *aprozar*, «sună» mai puţin romîneşte, fac, adică, impresia unor cuvinte oarecum străine. Pentru *goscol*, ţăranii colectivişti au găsit o «prescurtare» mult mai conformă cu procedeele formative ale limbii noastre, şi anume *colectivă* (după modelul lui *plenară*, pentru *şedinţă plenară*, sau *judeţeană*, pentru *organizaţie judeţeană*, etc.). În al doilea rînd, şi aici pot interveni modificări în titulatura întreprinderilor, instituţiilor etc. şi, drept consecinţă, modificări ale abreviaţiilor înseşi. Astfel *Aprolacta* (= Societate pentru aprovizionare cu lapte) se

BDD-A10236 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:34 UTC)

numea mai înainte *Romlacta* (= Societate romînă pentru aprovizionarea cu lapte)[1] etc.

Un fenomen asemănător se constată şi în ruseşte, de unde ne-a venit şi continuă să ne vină îndemnul pentru creaţii de acest fel. În «Voprosî iazîkoznaniia» II, 1953, fasc. 4, p. 103—104, se dau cîteva indicaţii cu privire la împuţinarea abreviaţiilor, care, imediat după Marea Revoluţie din Octombrie şi o bucată de vreme după aceea, erau extraordinar de numeroase, încît, în loc să corespundă scopului pentru care fuseseră create, acela de a uşura comunicarea între oameni prin economisirea timpului şi simplificarea denumirilor, deveniseră, dimpotrivă, o piedică, din cauză că numărul lor enorm făcea imposibilă, chiar pentru oamenii instruiţi, «învăţarea» celor mai multe dintre ele.

După vocabular, sintaxa se dovedeşte a fi supusă unor modificări destul de numeroase, deşi nici pe departe la fel de numeroase, şi, mai cu seamă, la fel de importante ca cele care se produc în vocabular. Constatarea nu ne surprinde, dacă ne amintim că încă din secolul al XVI-lea limba noastră a suferit influenţe străine, multe şi, adesea, importante în domeniul sintaxei.

Datorită acestui fapt, foarte vizibil cu deosebire în ultima sută de ani, cînd, prin cosmopolitismul slasei exploatatoare şi prin traduceri (în sens de tot larg), limba franceză servea drept model demn de imitat, s-a ajuns la deosebiri multe şi mari între sintaxa limbii vorbite şi, mai ales, scrise a oamenilor instruiţi şi aceea a vorbirii maselor populare.

Astăzi imensa majoritate a traducerilor se fac din limba rusă. Urmarea oarecum inevitabilă este împrumutul sintactic, adică traducerea literală, cuvînt cu cuvînt, a unor construcţii ruseşti. Mă opresc asupra cîtorva fapte care cred că sînt produsul influenţei exercitate de limba rusă prin traduceri.

În ultimii 2—3 ani (notările mele datează din 1953, ceea ce nu înseamnă că fenomenul se va fi ivit de-abia atunci) apar foarte des în scris (mult mai puţin, poate chiar de loc în vorbire) construcţii de tipul *asemenea* (sau *astfel de)* + substantiv + *care* (ca cuvînt introductiv al unei propoziţii cu predicatul la indicativ ori conjuctiv) sau + *cum* (urmat de un predicat nominal la indicativ) sau + *ca* (urmat de un substantiv). De exemplu: «*Orînduirea socialistă sovietică a asigurat în U.R.S.S. un asemenea ritm de dezvoltare a ştiinţei pe care nu l-au atins...*» («Contemporanul», 22 mai 1953, p. 2); «*Într-un astfel de document cum este...*» («Timpuri Noi», 1953, nr. 38, p. 15); «*Avînd în frunte asemenea strategi geniali ca Lenin şi Stalin*» («1 Mai — Ziua solidarităţii internaţionale a celor ce muncesc», p. 4); «*Din arsenalul ideologilor burghezi fac parte astfel de*

[1] Deşi, poate, de prisos, atrag atenţia asupra aspectului specific al acestor ultime formaţii, care diferă de celelalte prin faptul că conţin în partea lor finală un cuvînt întreg (nu o silabă) şi că acest cuvînt are o formă mai mult latinească decît romînească.

BDD-A10236 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:34 UTC)

«teorii» ca geopolitica» («Lupta de clasă», iunie 1953, p. 136—137)[1]. Este uşor de văzut că în cazuri ca acestea avem traducerea literală a construcţiilor ruseşti de felul lui: такие товарищи которые..., такой человек как он. Răspîndirea lor este mult ajutată de faptul că vorbitorii le simt mai expresive decît formulele consacrate printr-un uz îndelungat şi conforme cu structura gramaticală a limbii noastre:... *a asigurat... un ritm... pe care...; într-un document cum este...; avînd în frunte strategi geniali ca...* etc. Construcţiile cu *asemenea* şi *astfel de* sînt, din punctul de vedere al limbii romîne, tautologii care trebuie evitate.

Mai rar ne întîmpină alt fenomen sintactic, produs al traducerilor literale din ruseşte, şi anume *ca şi* în loc de *ca* înaintea unui termen de comparaţie. De pildă: «*Ca şi în toate formaţiunile sociale, şi în socialism forţele de producţie sînt elementul cel mai mobil...*» («Lupta de clasă», mai 1953, p. 58). Prezenţa lui *şi* este nu numai de prisos, ci şi neconformă cu regulile gramaticale ale limbii noastre.

Trecînd peste unele fapte mărunte, ca *a traduce în viaţă*<rus. перевести в жизнь, care, deşi foarte răspîndit, trebuie evitat, pentru motivul că reprezintă o redare literală greşită a construcţiei ruseşti (echivalentul exact al acestuia este *a transpune în viaţă*, căci перевести înseamnă şi «a transpune»), sau *cum ar fi* (în loc de *cum sînt*), apărut în ultima vreme *(unele gospodării colective, cum ar fi cele din raionul Galaţi)* şi despre care presupun numai că ar avea tot un model rusesc, fără să-l pot identifica, mă opresc ceva mai mult asupra înlocuirii mereu mai frecvente a diatezei reflexive cu sens pasiv prin diateza pasivă. Astfel citim şi auzim din ce în ce mai des construcţii ca acestea: *La 1 februarie a.c. a fost deschisă şcoala de calificare...; astăzi va fi declarată greva generală a minerilor francezi* etc., alături de echivalentele lor cu care eram deprinşi pînă nu de mult: *la 1 februarie s-a deschis...; astăzi se va declara...* etc. Ambele construcţii sînt conforme cu regulile gramaticale romîneşti, cum dovedeşte faptul că au circulat şi circulă deopotrivă atît una cît şi cealaltă. Cu toate acestea, ultima este mai înrădăcinată în structura limbii noastre, iar în cazul verbelor exprimînd o acţiune momentană, ea pare a fi singura posibilă, întrucît înlătură echivocul la care dă sau poate da naştere cealaltă. Într-adevăr, *la 1 februarie a fost deschisă...* sau *astăzi va fi declarată...* poate deştepta, o clipă, ideea că acţiunea respectivă a avut sau va avea loc în ziua amintită fără să se continuie, sub forma efectului sau rezultatului ei, în zilele următoare. Şi dacă în exemplele date echivocul este puţin verosimil, în altele similare el devine o realitate şi de aceea trebuie evitat. De pildă: *ieri a fost deschisă expoziţia de arte grafice* înseamnă, pînă la proba contrară, adică pînă la verificarea situaţiei

[1] Am dat, din foarte numeroasele citate pe care le-am cules, numai patru, ca să nu încarc expunerea. Cf. «Contemporanul», 27 martie 1953, p. 4 şi 12 iunie 1953, p. 5; «Scînteia», 14 iulie 1953, p. 1, 19 iulie 1953, p. 2, 4 noiembrie 1953, p. 1, 4 aprilie 1954, p. 3 etc.

BDD-A10236 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:34 UTC)

obiective, că expoziția a fost deschisă în cursul zilei de ieri (fiind închisă atît mai înainte, cît şi după aceea).

Echivocul se poate produce şi în ipoteza folosirii construcției reflexive cu sens pasiv, dacă acțiunea verbului poate avea şi aspect reflexiv propriu-zis. Astfel *la Uzinele «23 August» s-au evidențiat muncitorii* însemnează, după împrejurări, şi că «muncitorii au fost evidențiați de către conducerea întreprinderii», dar şi că «muncitorii s-au evidențiat ei înşişi prin cantitatea şi calitatea muncii depuse».

Limba rusă cunoaşte, la fel cu a noastră, ambele construcții, pe care le întrebuințează însă conform unei reguli stricte, şi anume: forma reflexivă, adică pronominală, apare cu verbele imperfective, iar cea pasivă cu verbele perfective. Iată două exemple pentru cazul ultim, care ne interesează aici: для гостей был дан концерт «pentru oaspeți a fost dat un concert» (la fel de bine, ba chiar mai bine, noi putem spune «... s-a dat un concert»); будут прочитаны лекции о девятом томе Сочинений Сталина «se vor citi lecții despre al IX-lea volum al «Operelor» lui Stalin».

Răspîndirea pasivului propriu-zis în dauna reflexivului cu sens pasiv are, cred, şi o cauză internă. Prima formulă prezintă acțiunea exprimată de verb sub forma rezultatului ei: participiul este, de fapt, un fel de adjectiv, în sensul că arată o caracteristică a subiectului propoziției (cf. *tovarăşul N. este evidențiat* = tovarăşul N. posedă în momentul de față calitatea sau calificarea de evidențiat, ca produs al unei acțiuni care a fost săvîrşită mai înainte). Cealaltă formulă, cu aşa-zisul reflexiv, înfățişează acțiunea în desfăşurare, ca petrecîndu-se sub ochii celor ce asistă, fie şi în mod fictiv, la realizarea ei: *tovarăşul N. se evidențiază (prin munca sa)* însemnează «tovarăşul N. se găseşte în curs de evidențiere» (n-a ajuns încă la rezultatul final al acestei acțiuni, întrucît ea continuă să se desfăşoare). Preferința vizibilă a limbii actuale pentru pasivul propriu-zis aş atribui-o nevoii vorbitorilor de a insista mai mult asupra produsului muncii decît asupra procesului ei, de a o prezenta, cum am mai spus, sub forma concretă a rezultatului obținut, sub forma obiectului confecționat, ca efect al muncii depuse. Şi cred că pot invoca, drept cauză propriu-zisă, obiectivă, a acestui fenomen atitudinea cu adevărat nouă a majorității oamenilor din țara noastră față de muncă.

În cele de mai sus am discutat cîteva fapte sintactice caracteristice pentru limba noastră de astăzi pe care nu le-am înregistrat în cartea mea «Limba romînă actuală. O gramatică a «greşelilor». Trebuie să adaug la lista de pînă aici încă unul, care se găseşte în aceeaşi situație, cu deosebirea că nu poate fi atribuit unei influențe ruseşti. Este vorba de repetarea obiectului gramatical (direct şi indirect) pe o scară mult mai întinsă şi în condiții sintactice necunoscute sau puțin cunoscute mai înainte. Regula care dirijează acest fapt este aproximativ următoarea: dacă obiectul precede verbul, repetarea lui sub forma conjunctă a pronumelui personal este obligatorie *(pe Gheorghe l-am văzut;*

BDD-A10236 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:34 UTC)

cartea o cumpăr de la librărie). Cînd stă după verb, obiectul nu se repetă *(am văzut pe Gheorghe; cumpăr cartea de la librărie)*[1]. Partea a doua a regulii suferă o excepție foarte importantă în vorbirea populară și familiară (care influențează destul de puternic chiar limba literară), în sensul că la obiectele nume de oameni (comune sau proprii) repetarea apare neobișnuit de des (fără să constituie totuși o regulă): *l-am văzut pe Gheorghe; îi scriu tatei chiar astăzi.*

Limba scrisă actuală tinde la generalizarea acestui ultim uz, caracteristic, cum am spus, vorbirii curente sub toate aspectele ei. Dintre foarte numeroasele citate culese mai mult la întîmplare reproduc numai cîteva care cred că trebuie condamnate: « *V. M. Molotov l-a primit pe ministrul de externe al Austriei* » (« Scînteia », 12 febr. 1954, p. 4); « *există lipsuri și în felul în care radioul îi informează pe ascultători* » (ibid., 20 nov. 1953, p. 1); « *Domnia îi mai confirmă mînăstirii Secul...* » (« Studii », apr.—iunie 1953, p. 235); « *Moșneagul o certa pe-o fetișcană* » (I. Istrati, Trandafir de la Moldova, p. 122); « *Un rol uriaș l-a avut forța inspiratoare a mărețului exemplu...* » (« Studii », apr.—iunie 1952, p. 156); « *Nicolai îi disprețuiește pe aghiotanți* » (« Contemporanul », 11 sept. 1953, p. 3); « *Prin analfabeți, autorul articolului îi înțelege pe toți acei care...* (ibid., p. 6). Se poate adăuga formula *în ceea ce îi privește pe americani* (*englezi* etc.).

De ce cred eu că aceste construcții trebuie evitate? Nu pentru că ar fi greșeli propriu-zise, ci din cauză că repetarea obiectului sub forma pronumelui este de prisos, întrucît ea nu ajută cu nimic la o eventuală înțelegere mai clară a spuselor noastre. Afară de asta, în stilul oarecum solemn (cf. primul citat), apariția pronumelui înaintea numelui propriu cu funcțiunea de obiect gramatical « trivializează » situația. Această primejdie, de ordin pur stilistic, ne pîndește și în alte cazuri dintre cele amintite (sau asemănătoare cu ele), ca să nu mai vorbesc de modificarea înțelesului (și, deci, de falsificarea conținutului), care se produce într-un exemplu de felul lui *Prin analfabeți... îi înțelege...*, unde, din pricina lui *îi*, verbul *înțelege* capătă sensul de « pricepe ».

Fenomenul prezentat foarte sumar aici este produsul unei anticipări sintactice: vorbitorul are în minte obiectul gramatical, sub forma substantivului (dovadă apariția acestuia imediat după verb), și, datorită importanței pe care i-o acordă, simte nevoia să-l exprime înainte de timp, ceea ce nu-i posibil decît sub forma conjunctă a pronumelui personal. Nevoia aceasta se satisface cu atît mai ușor, cu cît repetarea obiectului constituie o regulă absolut obligatorie în cazul așezării lui înaintea verbului. Cred că pot pune acest fenomen alături de ceea ce am numit, cu alt prilej, cumul de articole, de asemenea caracteristic pentru limba noastră *(omul cel bun*, dial. *omul ăla bunul)* și care s-ar datori, la fel cu repetarea obiectului gramatical, insistenței asupra faptului că noțiunea respectivă este foarte bine cunoscută vorbitorului.

---

[1] Am dat exemple de obiect direct. Situația se prezintă la fel și cu privire la obiectul indirect, pentru care mi se par de prisos exemplele.

BDD-A10236 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:34 UTC)

Numeroase construcţii pe care le-am criticat în cartea amintită mai sus continuă să fie folosite şi astăzi, în ciuda îmbunătăţirii evidente a mînuirii limbii de către marea majoritate a intelectualilor noştri actuali. Iată cîteva dintre cele mai semnificative.

1. Întrebuinţarea posesivului *al său* acolo unde *al lui* ar prezenta cel puţin avantajul unei supuneri mai stricte la regulile gramaticale, aşa cum le-au aplicat şi le aplică marii noştri scriitori [1] (ca să nu mai amintesc masele populare). De exemplu:... « *o agravare crescîndă a contradicţiilor capitalismului, adîncirea mai departe a crizei sale generale* » (« 1 Mai — Ziua solidarităţii... », p. 6); « *vechile contradicţii care rodeau de la naşterea sa sistemul capitalist* » (« Lupta de clasă », mai 1953,p. 32) ; « *conştiinţa rămîne în urmă în dezvoltarea sa* » (ibid., sept. 1953, p. 36); « *Michelet l-a simpatizat pe Herzen şi a devenit prietenul şi admiratorul său* » (« Studii », oct.—dec. 1953, p. 100); « *Michelet... a fost unul dintre adepţii săi înfocaţi* » (ibid.); « *El vede în acelaşi timp şi caracterul limitat al lucrărilor sale* » [ale lui Feuerbach] (« Analele Romîno-Sovietice », 1953, Economie, nr. 6, p. 89); « *Cernîşevski cercetează fenomenul respectiv în mişcarea lui şi în procesul dezvoltării sale* » (ibid., p. 57). În penultimele trei citate, *al său* este echivoc, fiindcă ne trimite, potrivit regulii enunţate în nota [1] de pe această pagină, la subiectul propoziţiei, nu la altă parte a ei, cum a avut vorbitorul intenţia să spună, iar în ultimul citat, din dorinţa de a se evita repetarea posesivului sub exact acelaşi aspect, s-a ajuns la o formulare cel puţin ciudată, întrucît *al lui* şi *al său*, care se referă la acelaşi posesor, pot da impresia că există doi posesori (al doilea, fiind identic cu subiectul propoziţiei) [2].

2. *Ce* în locul lui *care*. Exemple mi se par de prisos, pentru motivul că fenomenul este extrem de răspîndit şi tinde să se răspîndească mereu. Am impresia că, în momentul de faţă, folosirea lui *ce* pentru *care* depăşeşte, prin proporţiile ei, situaţia dinainte de 23 August, cînd am scris cartea deja citată. Constatarea mă surprinde şi totodată mă îngrijorează. Căci singura explicaţie a acestui fapt este dorinţa conştientă a majorităţii oamenilor instruiţi de pe vremuri de a vorbi şi, mai ales, de a scrie altfel decît vorbeşte « poporul »[3], iar eu credeam (de fapt, cred cu fermitate) că astăzi această atitudine de om semi-instruit a dispărut în cea mai mare parte, dacă nu în întregime. Mă întreb, cu mirare, cum poate scrie cineva *lupta de clasă ce muncitorimea noastră o duce pentru construirea socialismului* (« Studii », ian.—martie 1953, p. 17) în loc de *lupta de clasă pe care muncitorimea...*

---

[1] *Al său*, numai cu privire la un posesor « animat », adică « uman », şi de preferinţă cînd acesta e subiectul propoziţiei.

[2] Autorul articolului putea spune foarte bine:... *în mişcarea şi în procesul dezvoltării lui* (să exprime, adică, o singură dată posesivul, şi anume sub forma *al lui*).

[3] În vorbirea populară *ce*, cu valoare de pronume relativ, apare extrem de rar (şi numai în construcţii fixe: *cel ce (face rău* etc.), *săptămîna ce vine*).

BDD-A10236 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:34 UTC)

3. Lăsarea la o parte a lui *pe* înaintea unui acuzativ obiect direct exprimat prin cuvinte care nu se pot construi corect decît cu această prepoziție. De pildă: « *îngropa... toți impostorii culturali și literari* » (Cezar Petrescu, « Contemporanul », 30 oct. 1953, p. 1)[1]; « *modelul care voia și el să-l realizeze* » (« Studii », oct.—dec. 1953, p. 80); « *edițiile românești care le avem* » (ibid., p. 83); « *să predea cei 1000 de răsculați din Pocuția refugiați pe teritoriul său* » (« Lupta de clasă », ian. 1954, p. 84); « ... *cu acelea care le-a scris ea mai tîrziu...* » (I. Istrati, Trandafir de la Moldova, p. 196).

4. Verbe construite cu dativul în loc de acuzativ (cu sau fără prepoziție, după caz). Exemplu: « *Milescu se încadrează cu totul vieții spirituale din Rusia* » (« Analele Romîno-Sovietice », 1953, Istorie, nr. 4, p. 12); « *Cantemir se integrează vieții ruse* » (ibid., p. 24); « *perioada care a precedat celui de-al doilea război mondial* » (ibid., p. 119); « *România se poate alia numai acelora a căror superioritate militară...* » (Studii », oct.—dec. 1953, p. 24); « *să fie anexate Rusiei sau Romîniei* » (ibid., p. 34). Sînt numeroase verbele construite în felul arătat aici. Printre ele un loc de frunte ocupă mai ales *a ajuta, a servi, a sluji* ș. a.[2], care găsesc acum un sprijin (nerecomandabil) și în situația din limba rusă, unde sinonimele lor se construiesc cu dativul.

În ce privește morfologia și fonetica, n-am înregistrat fapte noi, necunoscute mie înainte de 23 August 1944 (ceea ce, țin să adaug, nu însemnează că nu vor fi existînd astfel de fapte). Se continuă accentuarea unor tendințe mai vechi, în sensul că se înmulțesc atît cazurile în care apar inovațiile deja existente, cît și vorbitorii care le adoptă. Avem astfel, în domeniul morfologiei, răspîndirea dezinenței *-i* în locul lui *-e* la pluralul substantivelor feminine *(căpcăni, țărănci*, etc., pentru și alături de *capcane, țărance* etc.), și a dezinenței *-e* în locul lui *-uri* la substantivele neutre (*cămine, filee, otele* ș. a.), apoi trecerea verbelor de conjugarea a II-a și, mai rar, de a IV-a la a III-a (*va încape, i-ar place, nu poate înghite* etc.). Unele fapte de acest fel au dobîndit o consacrare literară oficială, întrucît au intrat în « Mic dicționar ortografic », lucrat sub auspiciile Academiei R.P.R. Este, între altele, cazul pluralelor *boli, coli, roți, școli* și al verbelor *a rămîne, a ține, a umple.*

La fel se prezintă situația unora dintre fenomenele fonetice, în sensul că și ele au căpătat caracter așa zicînd de regulă literară prin acceptarea lor în dicționarul ortografic citat. Trebuie să precizez că deseori intervin simple fapte de grafie: pronunțarea reală a cuvintelor respective avea deja în vorbirea celor mai mulți dintre noi aspectul pe care i-l dă ortografia actuală, care s-a limitat numai la punerea de acord a scrierii cu realitatea fonetică vie. Așa se prezintă situația

---

[1] La acest scriitor, altfel foarte bun cunoscător al limbii noastre, am constatat de mult tendința, puternică, de a elimina prepoz. *pe* acolo unde prezența ei e necesară.

[2] Mă refer la construcții de felul lui *ajut tovarășului să muncească bine; servesc (slujesc) cauzei poporului* etc., al căror dativ trebuie înlocuit prin acuzativ, cazul cerut de structura gramaticală a limbii române.

BDD-A10236 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:34 UTC)

lui *butoi*, *vechi*, *(eu) tai* şi al unora semănătoare, ca, de pildă, substantivele şi adjectivele de origine recentă în *-tor: director* (adj.), *laborator* etc., substantivele, tot neologisme, în *-ar: dispensar* ş. a. Pot fi amintite, deşi au, într-o anumită măsură, altă situaţie, neologismele de felul lui *avantaj*, *limbaj*, *peisaj* etc., care, cu foarte puţine excepţii *(naufragiu*, *omagiu* etc.), s-au impus sub această formă, mai potrivită cu sistemul fonetic al limbii noastre, datorită faptului că în aspectul ei literar şi în numeroasele graiuri regionale vechiul *gi* s-a redus la *j*.

Şovăiri mai există, şi încă multe, cu privire la *s* şi *z* intervocalici. Am în vedere, înainte de toate, modul cum a rezolvat această problemă noua ortografie, care, devenind obligatorie (şi nu numai teoretic) pentru toată lumea, va servi ca mijloc de impunere a pronunţării socotite corectă. Dacă în cazul lui *a sezisa*, de pildă, « Micul dicţionar ortografic » s-a oprit la forma justă, deşi acest cuvînt prezintă dificultăţi de pronunţare (din cauza consoanelor lui identice sau foarte asemănătoare între ele), în multe alte cazuri constatăm nu numai şovăiri, ci şi, după mine, abateri de la normele ortoepice ale limbii literare, care, să nu uităm, este sau trebuie să fie model de corectitudine. Acceptarea formei *sezisa* impunea şi pe aceea a lui *aterisa*, *furnisa* etc., a căror rostire este foarte uşoară în comparaţie cu a lui *sezisa*. Şi mai de neînţeles mi se pare preferinţa « Micului dicţionar ortografic » pentru *bazin*, *regizor*, care în toate limbile cunoscute curent de noi, printre ele şi rusa, sună cu *s*, nu cu *z*.

Aceste observaţii am socotit că pot să le fac în legătură cu aspectul actual al limbii noastre. Ele sînt, relativ, puţine şi, mai ales, foarte sumare. Înmulţirea şi adîncirea lor cere un studiu dezvoltat, pe baza unei mari bogăţii de material. Eu n-am avut (nici nu puteam avea în condiţiile date) intenţia să întreprind un astfel de studiu. Scopul meu a fost să ilustrez cu ajutorul unei serii de fapte tezele staliniste privitoare la dezvoltarea inegală a diverselor laturi ale limbii şi la legătura indisolubilă dintre evoluţia limbii şi evoluţia societăţii. Dacă şi în ce măsură am izbutit, rămîne să judece cititorii.

BDD-A10236 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:34 UTC)